
PRÍNOS SLOBODNÝCH POVOLANÍ K TVORBE PRACOVNÝCH MIEST V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

CONTRIBUTION OF FREELANCES TO JOB CREATION IN SLOVAK REPUBLIC

Veronika SOÓSOVÁ

Katedra manažmentu a rozvoja ľudských zdrojov, Fakulta sociálno-ekonomických
vzťahov, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne

Abstract

This paper focuses on the issue of freelances in the context of increasing employment in Slovak republic. The aim of this paper is to point out the freelances as an economic factor - on the basis of their contribution to job creation in Slovak republic. Using data about the number of freelances found in professional chambers and about employment in freelances in year 2013 we quantified professional density of Slovak Republic, data about the average company size and labor productivity in freelances.

Key words: *freelances, professional density, labor productivity*

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na problematiku slobodných povolání v kontexte zvyšovania zamestnanosti v Slovenskej republike. Cieľom príspevku je poukázať na slobodné povolania ako ekonomický faktor - na základe ich prínosu k tvorbe pracovných miest v Slovenskej republike. Využitím dát o počte slobodných povolání zistených v profesijných komorách a o zamestnanosti v slobodných povolaniach v roku 2013 sme vyčíslili profesijnú hustotu Slovenskej republiky, údaje o priemernej veľkosti firmy a produktivite práce v slobodných povolaniach.

Kľúčové slová: *slobodné povolania, profesijná hustota, produktivita práce*

JEL Classification: J24, K23, L84

Úvod

V rámci Fakulty sociálno-ekonomických vzťahov Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne sme sa počas niekoľkých rokov venovali riešeniu klastrovej problematiky. Vzhľadom k tomu, že otázka slobodných povolání je vysoko aktuálna, je z nášho pohľadu dôležité skúmať prínos slobodných povolání k rozvoju zamestnanosti, ktorý môže byť tvorený i ich prípadnou účasťou v klastri. V príspevku zohľadňujeme prínos slobodných povolání k tvorbe pracovných miest. Podnikateľské subjekty, ktoré uskutočňujú svoje aktivity vo forme slobodných povolání môžu patriť

k subjektom, ktoré sa podieľajú na aktivitách klastra. Jednou z možností ako sa môžu zúčastňovať na tvorbe, resp. aktivitách klastra je napríklad formou outsourcingu niektorých činností (najmä u ekonomický slobodných povolání). Z tohto dôvodu tento príspevok vznikol v rámci realizácie projektu IGS 1/2015 Hodnotenie potenciálu klastrov v rozvoji regiónov so zameraním sa na vytvorenie klastrovej iniciatívy v Trenčianskom kraji.

Slobodné povolania predstavujú najvyššiu formu poskytovania intelektuálnych služieb, špecifickú oblasť podnikania, pretože na výkon týchto profesijných činností sa vyžadujú viaceré skutočnosti, ako je splnenie požiadaviek na vzdelanie a prax, zloženie odborných skúšok, či dokonca členstvo v profesijnej komore alebo poistenie zodpovednosti za škodu.

Slobodné povolania bez ohľadu na to, či vystupujú ako zamestnávateľia, zaraďujeme medzi mikro, malé a stredné podniky. Z tohto dôvodu je nutné definovať i oblasť mikro, malých a stredných podnikov na základe ich vymedzenia EÚ, ktorá sa snaží o ich podporu a čoraz väčšie zapojenie vo viacerých oblastiach, najmä v oblasti tvorby pracovných miest, a to v nadväznosti na stratégiu EURÓPA 2020. Podľa Haviernikovej (2013) sa „malé a stredné podniky považujú za akcelerátor rozvoja každej vyspelej ekonomiky“.

„Mikro, malé a stredné podniky (MSP) sú hnacou silou európskeho hospodárstva. Sú základným zdrojom pracovných príležitostí, vytvárajú podnikateľského ducha a inováciu v EÚ, sú rozhodujúcou podporou konkurencieschopnosti a zamestnanosti.“ (Európska komisia, 2006, s. 3). Ako tvrdí Philipsen (2010), profesijné služby a ich regulácia boli roky vysoko v politickom programe Európy. Dôvodom je veľký význam malých a stredných podnikov pre rozvoj trhového hospodárstva, o čom sa vo svojej publikácii zmieňujú i Mura a Rózsa (2013).

Európska rada slobodných povolání CEPLIS – European Council of Liberal Professions definuje slobodné povolania ako „osoby vykonávajúce profesiu sa vyznačujú poskytovaním služieb intelektuálnej povahy, s ohľadom na ich, osobitnú odbornú kvalifikáciu v ich mene a zodpovednosti a v úplnej nezávislosti v rámci ich činnosti, v záujme ich nadriadených, klientov a pacientov, ako aj komunity. Výkon ich profesie je podriadený záväzkom ich etického kódexu, v súlade s vnútroštátnymi predpismi, alebo so statusom definovaným v celkovej autonómii príslušných organizácií, účel zmieneneho statusu je garancia a rozvoj profesionality, kvality a vzťahu s nadriadeným, klientom alebo pacientom. Tieto profesie sa môžu vykonávať individuálne alebo v rámci podnikov“ (European Council of the Liberal Professions, 2015, s. 6).

„Príslušník slobodného povolania je ten, kto vykonáva služby na nezávislej báze, a preberá výhradné riziko svojho podnikania. Služby príslušníka slobodného povolania môžu týkať projektu vykonávaného podľa zmluvy o dielo, alebo práce vykonanej v rámci pracovnej zmluvy, teda zmluvy o poskytovaní služieb“ (Kirchner - Mittelhamm, 2010, s. 37).

Na základe viacerých definícií, preštudovanej literatúry a materiálov zaoberajúcich sa slobodnými povolaniami a z dôvodu neexistencie jednotnej presne vymedzenej definície slobodných povolání definujeme slobodné povolania nasledovne.

Slobodné povolania predstavujú najvyššiu formu poskytovania intelektuálnych služieb nezávislou profesijnou aktivitou. Ide o regulované, vysoko špecializované, duševno-ideové služby poskytované klientom, založené na nadštandardnej úrovni vedomostí, ktoré sú poskytované s vysokými morálnymi a etickými mi požiadavkami osobne a nezávisle s osobnou zodpovednosťou pri ich výkone.

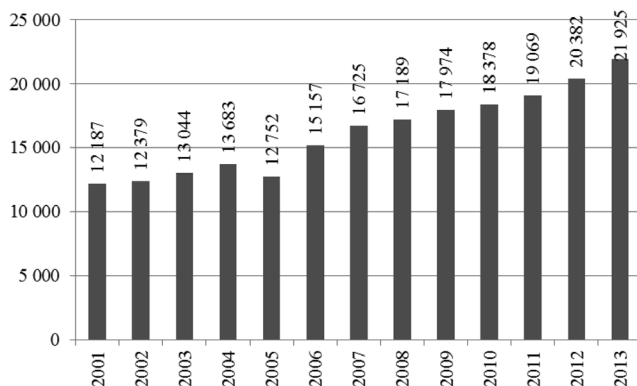
Medzi charakteristické črty slobodných povolání, ktoré umožňujú ich oddelenie od iných povolání, resp. ekonomických činností, patria nasledovné konštituujúce znaky (Foltínová, 2011).

- výkon slobodných povolání poskytuje duševno-ideové výkony a služby, aj keď k nim treba materiálne, alebo manuálne subdodávky;
- pacienti, klienti alebo mandanti dostanú riešenia alebo návrhy, ktoré sú prispôbené na ich osobné potreby. Vykonávateľ slobodného povolania poskytuje svoje služby v priamom kontakte, resp. v spolupráci so svojím zadávateľom. Ide o osobné služby v najužšom zmysle. Na rozdiel od živnostenského podnikania je existencia praxe, kancelárie, ateliéru atď. viazaná na osobu vykonávajúcu slobodné povolanie;
- vykonávateľ slobodného povolania nie je viazaný príkazmi, je sám zodpovedný za svoje konanie;
- výkony slobodného povolania vychádzajú z vysokej kvalifikácie a kompetencie získanej spravidla na základe dlhodobého štúdia;
- medzi vykonávateľom slobodného povolania a klientom, pacientom alebo mandantom vzniká obzvlášť dôverný vzťah;
- výkony sú poskytované ekonomicky nezávisle, na vlastné podnikateľské riziko.

Podstata profesionálnosti v slobodných povolaniach spočíva v stále komplexnejšej spoločnosti, v ktorej potrebujú ľudia rastúcu kompetentnú podporu. Vysokokvalifikovaní príslušníci slobodných povolání pomáhajú, radia a zastupujú neutrálnu a odbornú autonómiu.

Štatistiky týkajúce sa slobodných povolání vedie Štatistický úrad Slovenskej republiky, ktorý slobodné povolania eviduje ako fyzické osoby podnikajúce na základe iného ako živnostenského zákona. Z evidencie ŠÚ SR vychádza aj Slovak Business Agency (SBA), ktorá činnosť slobodných povolání sleduje od roku 1993 (v minulosti bol názov SBA Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania). Graf 1 znázorňuje vývoj počtu slobodných povolání tak, ako ho udáva SBA.

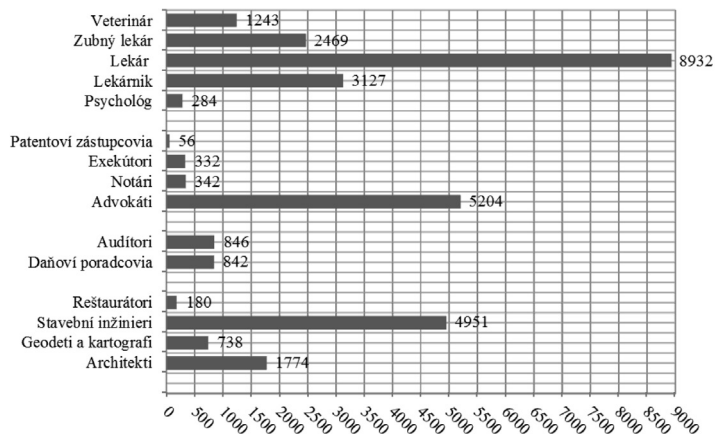
Graf 1 Vývoj slobodných povolání v SR podľa SBA v rokoch 2001 – 2013

Prameň: vlastné spracovanie na základe Správy o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2013 – Slovak Business Agency

Pre potreby vyčíslenia prínosu slobodných povolání k tvorbe pracovných miest bolo potrebné zistiť presný počet slobodných povolání v jednotlivých skupinách. Údaje o počte slobodných povolání sme zisťovali z údajov dostupných v jednotlivých profesijných komorách (november 2015), pri medicínskych slobodných povolaniach bola využitá Zdravotnícka ročenka Slovenskej republiky 2013.

Graf 2 Počet slobodných povolání podľa činností

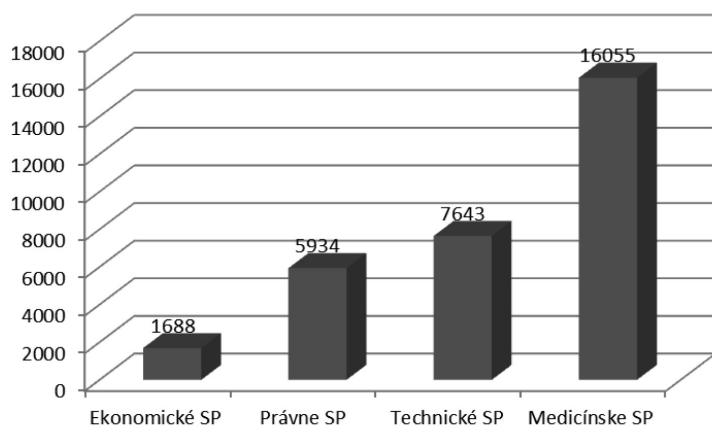
Prameň: vlastné spracovanie na základe údajov jednotlivých profesijných komôr a Zdravotníckej ročenky Slovenskej republiky 2013

Podrobné údaje z predchádzajúceho grafu sme zosumarizovali v rámci jednotlivých skupín slobodných povolání, ktorými sú:

- ekonomické slobodné povolania: audítori a daňoví poradcovia,
- právne slobodné povolania: patentoví zástupcovia, exekútori, notári, advokáti,
- technické slobodné povolania: reštaurátori, stavební inžinieri, geodeti a kartografi, architekti,
- medicínske slobodné povolania: veterinár, zubný lekár, lekár, lekárnik, psychológ.

Pri zisťovaní počtu slobodných povolání v jednotlivých komorách sledujeme len tie slobodné povolania, ktoré pre svoj výkon musia spĺňať určité kvalifikačné predpoklady, ostatné slobodné povolania sme do úvahy nebrali (napr. umelci, športovci atď.). Celkový počet slobodných povolání je 31 320.

Graf 3 Počet slobodných povolání v jednotlivých skupinách

Prameň: vlastné spracovanie na základe údajov jednotlivých profesijných komôr a Zdravotníckej ročenky Slovenskej republiky 2013

Ako uvádza Hansen Saral (2015), aj napriek výraznému podielu slobodných povolání na malých a stredných podnikov jednotlivých národných ekonomik, existuje len obmedzená evidencia a dôkazy ekonomického správania slobodných povolání.

Materiál a metódy

Počet slobodných povolání.

Pri vyčíšľovaní počtu slobodných povolání sme vychádzali z nasledovných údajov:

- Komora veterinárnych lekárov Slovenskej republiky,
- Zdravotnícka ročenka Slovenskej republiky 2015,
- Slovenská komora patentových zástupcov,
- Slovenská komora exekútorov,
- Notárska komora Slovenskej republiky,
- Slovenská advokátska komora,
- Slovenská komora audítorov,
- Slovenská komora daňových poradcov,
- Komora reštaurátorov,
- Slovenská komora stavebných inžinierov,
- Komora geodetov a kartografov,
- Slovenská komora architektov.

V rámci zisťovania počtu jednotlivých slobodných povolání sme započítavali len členov, ktorí sú aktívni – ak príslušná profesijná komora tento údaj poskytovala. V prípade zdravotníckych slobodných povolání boli údaje o počte slobodných povolání zisťované zo Zdravotníckej ročenky Slovenskej republiky 2013. Počet medicínskych

slobodných povolaní je tvorený len príslušníkmi slobodných povolaní pracujúcimi v pôsobnosti iných zriaďovateľov (súkromné ambulancie).

Index počtu pracovných miest na základe štúdie publikovanej NARMSP

Tvorbu pracovných miest slobodných povolaní analyzujeme na základe indexu počtu pracovných miest na základe štúdie publikovanej NARMSP. Na výpočet pracovných miest v slobodných povolaniach na základe štúdie publikovanej NARMSP v roku 2000 – Foltínová, A. : Slobodné povolania, vychádzame z informácie, ktorá uvádza, že na 11 211 slobodných povolaní pripadalo 25 600 pracovných miest. (Foltínová, 2000, s. 11)

Na základe uvedenej publikácie bude index pracovných miest (zamestnancov) pripadajúcich na 1 slobodné povolanie nasledovný:

$$I = \frac{\text{počet pracovných miest} - \text{počet SP}}{\text{počet SP}} = \frac{25\,600 - 11\,211}{11\,211} = 1,28347159$$

Index pracovných miest vyjadruje počet zamestnancov pripadajúcich na jedného príslušníka slobodného povolania. Celkový počet pracovných miest (25 600) zahŕňal i počet poskytovateľov slobodných povolaní, údaj bol z tohto dôvodu o počet poskytovateľov slobodných povolaní očistený. Výsledok vyjadruje počet pracovných miest pripadajúcich na jedného poskytovateľa slobodných povolaní.

Profesijná hustota

Stĺpec tabuľky počet SP tvorí súčet slobodných povolaní zistený v jednotlivých profesijných komorách a počtu zamestnancov v slobodných povolaniach, zistených z údajov databázy EUROSTAT. Z rovnakej databázy boli získané i údaje o počte firiem v jednotlivých skupinách slobodných povolaní. Profesijná hustota je vypočítaná ako podiel stĺpcov „počet SP“ a „počet obyvateľov“.

Priemerná veľkosť firmy

Stĺpec „SP/firma“ je podielom údajov v stĺpcoch „počet SP“ a „počet firiem“, vyjadrujúcim počet slobodných povolaní vo firmách, resp. ich podiel.

Stĺpec „pracovníci/firma“ je podielom vyjadruje počet pracovných miest slobodných povolaní na jednu firmu. V rámci tohto ukazovateľa boli v rámci počtu pracovných miest započítaní nielen príslušníci slobodných povolaní, ale i zamestnanci.

Stĺpec „zamestnanci/SP“ udáva počet zamestnancov na jedného príslušníka slobodného povolania. Pri výpočte počtu zamestnancov boli od počtu pracovných miest odpočítané údaje o počte slobodných povolaní (tzv. samozamestnanie).

Produktivita práce

Pri výpočte produktivity práce sme vychádzali z údajov databázy EUROSTAT o obrate jednotlivých skupín slobodných povolaní. Produktivita práce je vypočítaná v stĺpci „obrat na pracovné miesto“ ako podiel obratu podnikov jednotlivých skupín slobodných povolaní ku všetkým vytvoreným pracovným miestam v rámci týchto skupín. Týmto spôsobom je vypočítaný i „obrat na firmu“ a „obrat na SP“.

Výsledky a diskusia

Tvorbou pracovných miest v slobodných povolaniach sa zaoberáme v nadväznosti na stratégiu EURÓPA 2020 (EURÓPA 2020 Stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu, 2010, s. 21), ktorá sa zameriava najmä na podporu malých a stredných podnikov. Podľa nej sa mikro, malé a stredné podniky majú podieľať na tvorbe zamestnanosti, pričom „vytvorenie nových služieb (napr. v oblasti obsahu a médií, zdravotníctva, inteligentného merania spotreby energie) poukazuje na veľký potenciál“, pretože nejde len o prínos ako taký, ale tiež o kreativitu pracovných miest tým, že sa vytvára niečo nové, čo doteraz nebolo.

Pri vyčíslňovaní podielu slobodných povolání na tvorbe pracovných miest je potrebné zdôrazniť vysokú mieru abstrakcie (redukcionizmu) z dôvodu minimálnej dostupnosti údajov v tejto oblasti.

Index počtu pracovných miest na základe štúdie publikovanej NARMSP

Počet pracovných miest (zamestnancov a pracovníkov) pripadajúcich na 31 320 poskytovateľov SP (počet na základe údajov jednotlivých komôr) bude na základe vyššie spomínanej metodiky NARMSP nasledovný:

$$\text{počet pracovných miest zamestnancov} = \text{počet SP} * \text{index pracovných miest} = 31\,320 * 1,28347159 = 40\,199$$

Podľa vyššie uvedenej metódy vytvárajú slobodné povolania pracovné miesta pre 40 199 zamestnancov. Celková zamestnanosť v slobodných povolaniach je tvorená počtom poskytovateľov slobodných povolání a počtom dodatočných pracovných miest vytváraných pre zamestnancov. Spolu vytvárajú 71 519 pracovných miest v hospodárstve.

Prínos slobodných povolání k tvorbe pracovných miest v SR

Prínos slobodných povolání k tvorbe pracovných miest v SR je sledovaný na základe troch hľadísk – profesijnej hustoty, priemernej veľkosti firmy z hľadiska zamestnancov a príslušníkov slobodných povolání, a produktivity práce slobodných povolání.

Profesijná hustota

Z hľadiska prínosu slobodných povolání k tvorbe pracovných miest je podstatné najmä vyčíslenie profesijnej hustoty – počtu obyvateľov pripadajúcich na jedno slobodné povolanie. Výpočet profesijnej hustoty udáva tabuľka 1. Z tabuľky vyplýva, že najvyššia profesijná hustota je u medicínskych slobodných povolaniach a najnižšia u ekonomických slobodných povolání. Na 1 milión obyvateľov SR pripadá celkovo 5 800 slobodných povolání. Štruktúra profesijnej hustoty je ovplyvnená vnútornými potrebami ekonomiky a odráža sa od potrieb a štruktúry požiadaviek verejnosti.

Tabuľka 1 Slobodné povolania v SR – profesijná hustota

Ukazovateľ	Počet firiem	Počet pracovných miest	Počet SP	Počet obyvateľov (mil.)	Profesijná hustota (na mil. obyvateľov)
Právne SP	4 417	10 847	5 934	5,4	1 099
Ekonomické SP	6 961	13 912	1 688	5,4	313
Technické SP	10 112	21 234	7 643	5,4	1 415
Medicínske		26 225	16 055	5,4	2 973
Spolu		72 218	31 320	5,4	5 800

Prameň: vlastné spracovanie na základe údajov databázy EUROSTAT, profesijných komôr a Zdravotníckej ročenky Slovenskej republiky 2013

Priemerná veľkosť firmy

Tabuľka 2 udáva ukazovatele počtu slobodných povolanií – počet slobodných povolanií a počet zamestnancov na 1 firmu, ako aj počet zamestnancov v slobodných povolaniach. Najvyššie zastúpenie z hľadiska počtu slobodných povolanií v jednej firme majú právne slobodné povolania (1,34 SP/firma), najnižšie ekonomické slobodné povolania – jeden príslušník slobodného povolania pripadá na 4 firmy. Z tabuľky je možné vidieť veľký rozdiel medzi jednotlivými skupinami slobodných povolanií najmä pri výpočte ukazovateľa počtu zamestnancov na 1 príslušníka slobodného povolania.

Tabuľka 2 Priemerná veľkosť firmy v SR z hľadiska zamestnancov a slobodných povolanií

	Počet firiem	Počet pracovných miest	Počet SP	SP/firma	Pracovníci/firma	Zamestnanci/SP
Právne SP	4 417	10 847	5 934	1,343	2,456	0,828
Ekonomické SP	6 961	13 912	1 688	0,242	1,999	7,242
Technické SP	10 112	21 234	7 643	0,756	2,100	1,778
Medicínske		26 225	16 055			0,633

Prameň: vlastné spracovanie na základe údajov databázy EUROSTAT, profesijných komôr a Zdravotníckej ročenky Slovenskej republiky 2013

Produktivita práce

Tabuľka 3 uvádza údaje o produktivite práce v slobodných povolaniach. Ako vyplýva z tabuľky, najvyšší obrat na firmu dosahujú technické povolania, a to i napriek tomu, že pri výpočte veľkosti firmy v predchádzajúcej časti, meranej počtom pracovníkov vo firme dosiahli najväčšiu veľkosť firmy právne povolania. Zaujímavé je i porovnanie obratu na pracovné miesto a obratu na SP, kde stredná hodnota obratu pracovného miesta pri ekonomických povolaniach dosiahla najvyššiu hodnotu obratu na SP.

Tabuľka 3 Produktivita práce v slobodných povolaniach v SR

(1000 EUR)	Obrat	Obrat na pracovné miesto	Obrat na firmu	Obrat na SP
Právne SP	289,6	26,70	65,56	48,80
Ekonomické SP	709,5	51,00	101,93	420,32
Technické SP	1 734,7	81,69	171,55	226,97

Prameň: vlastné spracovanie na základe údajov databázy EUROSTAT, profesijných komôr a Zdravotníckej ročenky Slovenskej republiky 2013

Záver

Slobodné povolania predstavujú dôležitú súčasť ekonomiky každej krajiny, pretože ako tvorcovia pracovných miest prispievajú k zvyšovaniu zamestnanosti, čo je úzko späté s rastom ekonomiky prostredníctvom HDP. Vytvárajú čoraz viac priestoru na tvorbu nových pracovných miest - počet slobodných povolaní každým rokom pribúda, samotný nárast v počte slobodných povolaní predstavuje novovytvorené pracovné miesta.

Ekonomická situácia krajín je stále viac ovplyvnená kvalitou ľudského kapitálu, pričom slobodné povolania môžeme svojou vysokou úrovňou vzdelania a odbornosti kvalitu ľudského kapitálu zvyšujú. Formovanie kvality ľudského kapitálu začína už systémom odborného vzdelávania (Grenčíková, Vojtovič, Gullerová, 2013), v rámci slobodných povolaní hovoríme o oveľa vyššom stupni vzdelania. Vysoké požiadavky na vstup a samotný výkon tohto povolania svedčia o náročnosti ich výkonu, profesionalite a kvalite poskytovaných služieb. Aj napriek týmto skutočnostiam sa im stále venuje málo pozornosti.

Literatúra

1. EUROPEAN COUNCIL OF LIBERAL PROFESSIONS. 2015. CEPLIS Info Kit. [online]. Brusel : 2015. 9 s. [cit. 2015-11-15]. Dostupné na: <http://www.ceplis.org/ckfinder/userfiles/files/ceplis-en.pdf>
2. EURÓPSKA KOMISIA. 2006. Nová definícia malých a stredných podnikov: Uživateľská príručka a modelové vyhlásenie. [online]. Úrad pre publikácie. 2006. 50 s. [cit. 2015-11-27]. Dostupné na: http://www.rpckn.sk/data/sme_user_guide_sk.pdf
3. EURÓPSKA KOMISIA. 2010. EURÓPA 2020 Stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu. [online]. Brusel : 2010. 35 s. [cit. 2015-11-13]. Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC2020&from=EN>
4. EUROSTAT
5. FOLTÍNOVÁ, A. 2011. Postoj slobodných povolaní k spoločensky zodpovednému podnikaniu. In Indikátory spoločensky zodpovedného správania podnikateľskej sféry na Slovensku v súčasnej etape ekonomického vývoja. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2011. s. 66-67. ISBN 978-80-225-3259-4.
6. FOLTÍNOVÁ, A. a kol. 2000. Slobodné povolania. [online]. Bratislava : Národná agentúra pre rozvoj malého a stredného podnikania, 2000. 30 s. [cit. 2015-11-20]. Dostupné na internete: http://www.sbagency.sk/sites/default/files/slobodne_povolania.pdf

7. GRENČÍKOVÁ, A. – VOJTOVIČ, S. – GULLEROVÁ, M. (2013). Staff qualification and the quality of tourism-related services in the Nitra region. In: Bulletin of Geography. - ISSN 1732-4254. - No.21, p.41-48. Dostupné na: <http://www.degruyter.com/view/j/bog.2013.21.issue-1/bog-2013-0019/bog-2013-0019.xml>
8. HANSEN SARAL, S. 2015. Quels facteurs determinent les investissements professionnels des professions liberales dans le domaine de la sante?. In: Swiss dental journal. vol. 125, issue 9, p. 975 – 980. ISSN: 2296-6498.
9. HAVIERNIKOVÁ, K. Podnikanie v podmienkach globalizácie. 2013. In: Havierniková, K. a kol. Teoreticko-metodologické aspekty merania ekonomickej výkonnosti klastrov v Slovenskej republike. Trenčín : TnUAD. s. 56 – 76. ISBN 978-80-8075-619-2.
10. KIRCHNER, J. – MITTELHAMM, E. 2010. Employee of Freelance Worker. In: Kirschner, J. – Kremp, P. R. – Magotsch, M. (Eds.). Key Aspects of German Employment and Labour Law. Berlin Heidelberg : Springer – Verlag. p. 37 – 43. ISBN 978-3-642-00677-7.
11. KOMORA GEODETOV A KARTOGRAFOV (<http://www.kgk.sk/>)
12. KOMORA REŠTAURÁTOROV (<http://www.restauro.sk/>)
13. KOMORA VETERINÁRNÝCH LEKÁROV SLOVENSKEJ REPUBLIKY (<https://www.kvlsr.sk/>)
14. MURA, L. – RÓZSA, Z. 2013. The impact of networking on the innovation performance of SMEs. In: MSED – Mezinárodní statisticko-ekonomické dny 2013, Praha: VŠE, 2013, s. 1036-1042, ISBN 978-80-86175-87-4.
15. NOTÁRSKA KOMORA SLOVENSKEJ REPUBLIKY (<http://www.notar.sk/>)
16. PHILIPSEN, N. J. 2010. Regulation of liberal professions and competition policy: Developments in the EU and China. In: Journal of competition law & economics. vol. 6, issue 2. p. 203-231. ISSN: 1744-6414
17. SLOVAK BUSINESS AGENCY. 2014. Správa o stave malého a stredného podnikania v Slovenskej republike v roku 2013. [online]. Bratislava : 2014. 256 s. [cit. 2015-11-28]. Dostupné na: http://www.sbagency.sk/sites/default/files/stav_msp_sk_web.pdf
18. SLOVENSKÁ ADVOKÁTSKA KOMORA (<https://www.sak.sk/>)
19. SLOVENSKÁ KOMORA ARCHITEKTOV (<http://new.komarch.sk/>)
20. SLOVENSKÁ KOMORA AUDÍTOROV (<http://www.skau.sk/>)
21. SLOVENSKÁ KOMORA DAŇOVÝCH PORADCOV (<http://www.skdp.sk/>)
22. SLOVENSKÁ KOMORA EXEKÚTOROV (<http://www.ske.sk/>)
23. SLOVENSKÁ KOMORA PATENTOVÝCH ZÁSTUPCOV (<http://www.skpz.sk/>)
24. SLOVENSKÁ KOMORA STAVEBNÝCH INŽINIEROV (http://www.sksi.sk/buxus/generate_page.php?page_id=1)
25. NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ. 2015. Zdravotnícka ročenka Slovenskej republiky 2013. [online]. Bratislava : 2015. 38 s. [cit. 2015-11-26]. Dostupné na: (http://www.nczisk.sk/Documents/rocenky/2013/pracovnici_zdravotnicke_skolstvo.pdf)

Kontaktná adresa:

Ing. Veronika Soósová, PhD., Katedra manažmentu a rozvoja ľudských zdrojov, Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Študentská 3, 911 50 Trenčín, Slovenská republika, e-mail: veronika.soosova@tnuni.sk